

“t Was schitterend!”

Met deze uitroep opent een recensie in de Zeister Courant van 8 september 1923.

De lyrische kritiek betrof de opvoering van een openluchtspel in de Zeister bossen waarin de strijd tussen de Germanen en de Romeinen verbeeld werd.

Ook in 1923 kende men al een Romeinenjaar.

Dit laatste is niet helemaal waar, het was meer een Romeinenweek. De opvoering van een toneelstuk over de Romeinen vond plaats ter gelegenheid van het 25-jarig regeringsjubileum van koningin Wilhelmina in september 1923.

Het stuk, geheten 'SAESTUM' was geschreven door J. Fernhout en P. Minderaa, die ook de regie voor hun rekening namen. Over de uitvoerenden dadelijk meer. Eerst het thema van het spel: de opstand van de Germanen onder leiding van Herman tegen het Romeinse leger onder leiding van Drusus. Deze opstand speelt zich af bij een Romeins legerkamp te Saestum, ofwel: Zeist. De schrijvers geven zelf aan in een

verantwoording vooraf, dat de Romeinse benaming Saestum voor Zeist nog met enige onzekerheid omkleed is. Wel is zeker, aldus de auteurs, dat dicht bij Zeist een zeer belangrijke havenplaats van de Romeinen gelegen heeft. Zij refereren daarbij aan "de onlangs door Prof. Holwerda opgegraven fundamenten van een groot kamp in de buurt van Vechten".

Ook verontschuldigen de auteurs zich bij voorbaat voor historische vrijheden, wél hebben zij elementen overgenomen uit het werk van de Romeinse schrijver Tacitus én, zo beklemtonen zij, de figuur van Drusus is historisch geheel verantwoord'.

Alsof dit nog niet voldoende is,

vragen zij ons ook geen literaire maatstaf aan hun werk te leggen 'de versvorm is hoofdzakelijk tot gemak van de spelers gekozen' verklaren zij. Na al deze verontschuldigungen gaat men zich bijna afvragen of het stuk nog wel gelezen dient te worden. Maar laten wij dit vooral doen, want juist dit stuk voor en door amateurs geeft zo aardig aan, welke beelden men in 1923 had van de Germanen en de Romeinen, of: van onze vaderlandse geschiedenis.

Het stuk heeft een klassieke opzet met vijf bedrijven. In het eerste bedrijf, getiteld 'Germaansch familieleven' wordt de situatie uiteen gezet. De verhouding tussen de Germanen en de Romeinen is verstoord. Na een heftig geschil heeft het Romeinse leger onder leiding van Percennius het fort verlaten. De Germaanse families zijn gespannen in afwachting van het vervolg van dit conflict. De nobele Herman en zijn echtgenote

Bettina van
Santen

De opvoering van een toneelstuk over de Romeinen

Thusnelda spelen hierin een centrale rol. In bedrijf 2, getiteld "Het Thing" wordt een typisch Germaans gebruik geschetst. Het Thing is een bijeenkomst van alle Germaanse families (stammen), waarbij de mannen (wie anders) hun trouw zweren aan elkaar, "één in strijden, één in lijden". Tijdens deze bijeenkomst komt het bericht dat Percennius hulp heeft gezocht bij Drusus. Deze laatste is met een groot leger op weg om de opstand neer te slaan. De Germanen kiezen Herman tot hun leider.

Bedrijf 3, getiteld 't Romeinsche leger' verplaatst de handeling (u raadt het al) naar het Romeinse kamp. Er zijn enkele krijgsgevangenen gemaakt, waaronder Hermans vrouw Thusnelda, die een dapper betoog houdt tegenover Drusus over de vrijheid der Germanen. Tegelijkertijd wordt een beeld geschetst van de ontevreden Romeinse soldaten. Een kleine interne opstand wordt door Drusus ferm, doch niet zonder mededogen de kop in gedrukt. In het vierde bedrijf, getiteld 'de Strijd', doen de Germanen een vergeefse poging het fort te bestormen. Na een korte beraadslaging stellen de Germanen een tweekamp voor tussen Herman en Drusus. Wint Herman, dan verkrijgen de Germanen hun vrijheid, wint Drusus dan zal Herman met zijn familie als slaven toebehoren aan de Romein. De kamp wordt aangegaan, maar de strijd eindigt onbeslist. Op aandringen van Thusnelda wordt de strijd opgegeven en naar een rechtvaardige oplossing gezocht. Deze wordt gevonden in het laatste bedrijf, getiteld 'De Verzoening'. Hierin wordt de corrupte Percennius ontmaskerd als bron van de opstand der

Germanen en wordt het bondgenootschap tussen Germanen en Romeinen hersteld.

Het laatste bedrijf maakt overduidelijk dat er geen sprake is van goede Germanen versus slechte Romeinen, of omgekeerd. Integendeel: beiden hebben een nobel karakter en een hoogstaande opvatting over recht en eer. Maar ónder deze edele mensen bevinden zich af en toe ook schurken, zoals de corrupte Percennius die zijn macht misbruikte en daarmee aanleiding geeft tot de rebellie. Het slotkoor vat dit fraai samen: "Verbonden tezaam met hechten band, Romein thans en Germaan tot welzijn van ons land. Rust en voorspoed heersche! Uit 't rijke Room' nu kunst en kennis tot ons ook koom'. De Romeinse bezetting wordt in essentie als een verrijking van het natuurlijke Germaanse leven gezien. De recensent voelt dit feilloos aan in zijn schets van de spelers: "de (...) Germanen en Friezen; forsche gestalten; type-rend den echten natuurmensch. Daartegenover de (...) Romeinen, meer beschaafd en plechtig". Voor de Germanen is vrijheid het hoogste goed en slavemij het grootste onrecht. In een vlammend betoog schetst de dappere Herman wat er is gebeurd. Zijn toespraak wordt met veel instemming door de aanwezigen aangehoord, waarvan het gemompel (tussen haakjes in de tekst) blijkt geeft. Hier volgt een deel van deze grootse toespraak

"Gij allen kent de wetten van 't verdrag,
door den Romein ons listig toebereid
Wij zouden vrienden, vrije vrienden zijn,
met eigen landsbestuur en zonder plicht

van cijns of tollen, slechts voor dienstbetoon
een billijke vergoeding, mild en licht-

Ik vraag u mannen, eed'len,
rij voor rij
waren wij ooit zo schade-
en smaadvol vrij?

(gemompel van afkeuring)
Wij stelden onzen heirban
naar 't verdrag.

Zij eischten meer, zij eischten
altijd meer.

De jonge knapen zwierven
baard'loos al
naar 't verre Oost en Zuid.

Wie keerden weer?
(gemompel)

W'ontvingen legioenen in
ons land,

wij waren gastvrij, lieten
veer op veer

aan brute roof, wij droegen,
schonken rijker

zij eischten meer, zij eischten
altijd meer.

(gemompel, toenemend)

.....
Wat toen Bataven, wil ge heel
de smaad

van 't volk hier hooren?
'T Vee werd afgeslacht,

wij stelden d'ophbrengst
onzer arme akkers

ter pand, wij hebben slave'en
vrucht gebracht

naar Vechten, wij verpandden
huis en have

wij werkten als daglooners
voor een heer.

Er waren, die hun lijf zelfs
stelden, slaven!

Hij eischte meer, hij eischte
altijd meer!

(zwaar gemompel)

Herman weet hoe hij het volk
moet opjutten met zijn herhaling
van 'zij eischten meer, zij eischten
altijd meer'. Dat leidt dan ook tot

een uitbarsting, tussen haakjes: (Gejuich, trampelen met de voeten, men slaat de speerbladen tegen elkaar).

Als we de recensent moeten geloven, was de voordracht uitstekend: "bij de Germanen was het Herman (ir. de Pont) die spel te zien gaf, dat boven alle lof verheven was. Gebaren en woorden, zij troffen doel en met ademlooze stilte volgde het talrijke publiek de handeling".

Maar ook de andere spelers waren subliem. Wat te denken van Mevrouw Modderman, die "in meesterlijke voordracht en spel" gestalte gaf aan Thusnelda. Of Mejuffrouw van Wermeskerken die "bezwaaerlijk verbeterd kon worden" als profetes. "Voeg daarbij het optreden van de andere Germanenhoofden en Germanen, dat in één woord af

was". Ook Ir. Brandt als Drusus "verdient hulde voor zijn optreden. Zijn woorden en daden teekenden den Romein; anders van temperament, meer beraden in woord en daad".

Tenslotte nog even aandacht voor de opstand onder de Romeinen. Hierbij hebben de auteurs zich laten inspireren door Tacitus, die meerdere levendige beschrijvingen van soldatenonrust heeft gegeven. De onvrede van de soldaten over hun dienst wordt als volgt getekend:

"En wat een weer! De zon schijnt nooit \ in dit barbaarsche woest verblijf, \ 't is regen mist en grauwe wolken \ en rheumatiek door heel je lijf". (...) al dertig, veertig jaar dient ge, \ voor 't meest met wonden overlaan \ (.....) En als je alles overleeft soms, \ dan kun je gaan de wereld uit, \ en krijgt moeras of zandwoestijnen \ als bouwland, deftig ten besluit \ (....) Als Drusus poolshoogte komt nemen, volgt het volgende tafereel: de soldaten laten hun wonden zien, opgelopen in de krijgsdienst en één pakt Drusus hand en duwt die in zijn mond "Kom kijk, neen tast! Zijn er nog tanden? (pathetisch) Met al mijn kracht vergaan, verwoest!".

Dit krachtige beeld van de slopende soldatendienst hebben de auteurs dankbaar ontleend aan de klassieken.

De foto's die zijn overgebleven van de opvoering tonen dat het een fraai aangeklede voorstelling moet zijn geweest. We laten het laatste woord over aan de recensent, die ongetwijfeld de gevoelens van het publiek vertolkte met de volgende woorden. "Volstaan wij tenslotte met de vermelding, dat

driemaal een talrijk publiek dankbaar genoten heeft van wat er deze week in ons bosch te zien en te hooren werd geboden. (...) Na een enthousiast applaus, dat ook na elke acte van het openluchtspel deed weten, hoezeer werd genoten, werd spontaan het Wilhelmus gezongen, waarna de heer van Zanten namens het feestcomité nog woorden van hulde sprak en lauwerkransen en bloemen uitreikte."

¹ Het verhaal is ongetwijfeld geïnspireerd op de opstand in het Teutoburgerwoud, waarbij de Germanen onder leiding van Arminius in 9 na Chr. drie Romeinse legioenen onder leiding van Varus in de pan hakten. Deze vernedering zou de toenmalige keizer Augustus slapeloze nachten bezorgd hebben, waarbij hij herhaaldelijk uitriep: 'Varus, waar zijn mijn legioenen!' Tacitus verhaalt in zijn Annalen uitgebreid over Arminius, die overigens pas ná de publicatie van Tacitus' werken in de 16e eeuw in de Duitse cultuur de naam Herman kreeg. Arminius/Herman had inderdaad een vrouw genaamd Thusnelda. Deze komt echter pas op het wereldlijk schouwtoneel ná de slag in het Teutoburgerwoud. Thusnelda werd inderdaad gevangen genomen, maar door Germanicus, de zoon van Drusus. De auteurs schuiven dus wat met de tijd: zij laten het verhaal onder Drusus spelen die in 9 vóór Chr. overleed. Alsof een aantal jaren vóór de opstand in het Teutoburgerwoud Arminius/Herman al wat aan het oefenen was in rebelle, maar dan nog met een happy end. Willen we écht aan scherpslijperij doen, dan moet opgemerkt worden dat Arminius/Herman in de periode die de auteurs beschrijven waarschijnlijk nog in de zandbak speelde, hij is namelijk geboren in 16 vóór Chr. Het lijkt niet waarschijnlijk dat hij als kleuter al de Germanen bij Zeist aanvoerde.

Drusus, gespeeld door ir. Brandt